

Nr 283.

Av herrar **Mellén** och **Sundberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Uti under år 1932 avgivet förslag till nedskärning av statens utgifter uttalade den s. k. granskningsnämnden, att det vore ett befogat krav, att anslaget till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning — för närvarande i riksstaten upptaget till ett belopp av 550,000 kronor — avsevärt nedbringades. Enligt nämndens åsikt borde detta främst kunna ske genom att nedbringa antalet biträdande domare och avlönade notarier eller genom nedsättandet av dessas arvoden. Granskningsnämnden ansåg sig kunna räkna med att anslaget skulle kunna nedbringas med minst 75,000 kronor. Rikets hovrätter, vilkas yttrande över detta förslag av Kungl. Maj:t inhämtats, anvisade två utvägar för vinnande av besparingssyftet i fråga dels ändring i grunderna för de i domsagorna anställda notariernas rätt till arvoden och dels ökad bidragsskyldighet från häradshövdingarnas sida till avlönande av den rättsbildade personalen, närmast de biträdande domarna.

I anledning av granskningsnämndens besparingsyrkande lät chefen för justitiedepartementet inom departementet upprätta en promemoria, enligt vilken förste och andre notarie tillkommande årliga arvoden 2,400 (2,700) kronor och 1,800 (2,000) kronor icke skulle få av dem åtnjutas, innan de tjänstgjort såsom domsagobiträden respektive två och ett år. Därest någon förordnades till andre notarie, innan ett år förflutit från första anställningen i domsaga, skulle arvodet utgå allenast efter 800 kronor om året, och skulle detta arvode helt gäldas av häradshövdingens avlöningsmedel. Detta förslag lämnades utan anmärkning av hovrätterna, som beräknade, att därigenom skulle kunna besparas omkring 40,000 kronor, och de flesta häradshövdingarna hade ej heller något att däremot erinra. Detta helt naturligt av det skäl, att det redan nu är endast i undantagsfall, som någon notarie kommer i åtnjutande av förordnande såsom förste eller andre notarie, innan han tjänstgjort som domsagobiträde i respektive 2 och 1 år, samt emedan enhetliga och för alla lika bestämmelser å området böra råda. Likställighet mellan de olika domsagornas rättsbildade personal bör förefinnas. Härutöver föreslogs i promemorian, att häradshövding skulle årligen bidraga med 1,200 kronor till en sekreterares och med 2,400 kronor till biträdande domares avlöning. I sammanhang med promemorians utarbetning hade nämligen statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 30 september 1932 tillkallat sakkunniga för utredning av frågan om en reformering av vikariatssystemet vid häradsrätterna. Uti

den 17 november s. å. avgivet betänkande föreslogo dessa, att i domsaga, där Kungl. Maj:t på framställning av häradshövdingen och efter hovrättens hörande funne det för göromålens behöriga gång erforderligt, skulle förutom förste och andre notarie vara anställd en sekreterare, som hade att på eget ansvar utföra vissa på domaren ankommande göromål. Denne skulle hava en utbildning motsvarande nuvarande biträdande domares, och i rikets största domsagor skulle därjämte en särskild än mera kvalificerad arbetskraft, benämnd biträdande domare, anställas. I fråga om bidragsskyldighet för häradshövding till sekreterare och biträdande domare har förslaget härom varit föremål för olika meningar. Svea hovrätt ansåg sig med hänsyn till det statsfinansiella läget icke böra avstyrka förslaget såsom en provisorisk åtgärd. Göta hovrätt ville trots betänkligheter icke motsätta sig förslaget men ansåg beloppet 1,200 kronor till sekreteraren vara för högt och det årliga bidraget till dennes avlöning av häradshövdingen böra utgå med allenast 800 kronor. Skånska hovrättens flertal tillstyrkte förslaget, medan två av dess ledamöter avstyrkte det samma. Ett flertal häradshövdingar avstyrkte förslaget, då anställning av sekreterare icke i nämnvärd mån lättade häradshövdingens arbetsbörda och sekreterarens göromål i regel kunde utföras av förste notarien. Ett stort antal häradshövdingar hava funnit sig sakna anledning yttra sig i saken, då anställning av sekreterare i deras domsagor icke kunde komma i fråga.

Uti till riksdagen avgiven proposition nr 180 hemställer nu Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte anvisa ett extra förslagsanslag för budgetåret 1933/1934 å 490,000 kronor till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning ävensom att riksdagen måtte bifalla den i ovan nämnda promemoria föreslagna ändringen i grunderna för de i domsagorna anställda notariernas rätt till arvoden med viss modifikation i fråga om domsagorna i Västerbottens och Norrbottens län samt i Härjedalens domsaga. Vidare begär Kungl. Maj:t riksdagens godkännande av ett i sammanhang med propositionen framlagt förslag, att häradshövding skall — därest ovan nämnda förslag om sekreterare och biträdande domare antages — bidraga till sekreterares och biträdande domares avlöning med 800 kronor om året till den förre och 1,200 kronor om året till den senare.

Härutöver har emellertid Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens godkännande av åtskilliga andra förslag, som icke föranledas eller stå i samband med några synpunkter av sparsamhet.

Uti de tillkallade sakkunnigas ovan omnämnda betänkande föreslogos nämligen åtskilliga andra ändringar uti nu gällande, flerfaldiga gånger förut ändrade och med dess mångfald bestämmelser svårlästa och svårtydda domsagostadga av den 15 juni 1925. Även beträffande dessa förslag begär Kungl. Maj:t uti proposition nr 180 riksdagens yttrande och godkännande. Förslagen gå huvudsakligen därpå ut, att häradshövdingen själv regelmässigt skall handhava alla domaregöromål av större vikt samt

att större krav skola ställas på de vikarier, som under häradshövdingens ledighet skola handhava dylika göromål. I sådant syfte har häradshövdingens rätt till tjänstledighet föreslagits skola skarpt begränsas, varjämte föreslagits, att de i domsagorna tjänstgörande notarierna under de 3 år, varunder de i regel tjänstgöra i domsagorna, icke någon gång skola släppas fram såsom ordförande i häradsrätt å allmänt tingssammanträde, å sammanträde för tings avslutande, vid rannsakingar eller i synerätt och ägodelningsrätt. Det har föreslagits, att häradshövdingen skulle åläggas själv hålla *samtliga* allmänna tingssammanträden, slutsammanträden, syner, ägodelningsrätter och rannsakingar, varjämte häradshövdingen nu i lag tillerkänd rätt att å tid, han själv anser lämplig, åtnjuta ledighet för vinnande av lättnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter förslagsvis inskränks därhän, att dylik semester och ledighet allenast *då synnerliga skäl därtill äro* må beviljas för tid, varunder allmänt tingssammanträde eller sammanträde för tings avslutande i domsagan infaller. Enligt förslaget skola vidare de unga notarierna, som för sin utbildning ofta länge och utan ersättning arbeta och arbeta hårt i det allmännas intresse — i propositionen föreslås deras villkor göras än hårdare — helt avstängas från handläggning och avgörande av mål och ärenden, som äro av någon nämnvärd betydelse och som fordra nämnvärd grad av omdöme och skärpt känsla av ansvar.

Kungl. Maj:t föreslår därjämte, att häradshövding å *samtliga allmänna tingssammanträden* må kunna befrias från handläggning av enklare mål och ärenden, att denna s. k. bagatellmålsgrupp må på angivet sätt betydligt utökas utöver vad nu gällande föreskrifter medgiva, att häradshövding kan befrias från hållande av ända till $\frac{3}{4}$ -delar av årets inskrivningsdagar *samt att* häradshövding jämväl må vinna befrielse från utfärdande av gravationsbevis rörande fastigheter, som å dessa inskrivningsdagar varit föremål för inskrivning.

Vad först angår önskemålet att häradshövdingen regelmässigt själv handlägger alla krävande göromål, är detta naturligen principiellt riktigt och står i full överensstämmelse med 1734 års lag, där det heter, att i häradsrätten, där dömer *häradshövding* med tolv nämndemän. Principen fordrar emellertid, att även mindre mål i regel avdömas av häradshövdingen själv. I proposition nr 80 till 1931 års riksdag framhöll dåvarande justitieministern, att det vore mindre tilltalande att allmänt överlämna handläggningen av de med hänsyn till tvisteföremålets värde eller ur andra synpunkter mindre viktiga målen åt domare med mindre erfarenhet och kvalifikationer i övrigt och att starka skäl talade för att organisationen och arbetsfördelningen ej anordnades så, att dessa mindre mål som regel undandroges häradshövdingens handläggning. I samma mån som arbetsbördan vid våra häradsrätter såsom för närvarande är fallet ständigt växer genom domsagors sammanslagning, städernas läggande under landsrätt, genom trafikmålen och av andra anledningar, i lika grad blir det

emellertid omöjligt att upprätthålla ovannämnda viktiga princip och en ren omöjlighet för den ordinarie domaren att kunna själv handlägga ens de viktigaste målen och ärenden å såsom det föreslagits *alla* allmänna tingssammanträden och därjämte själv hålla alla rannsakingar, syner och ägodelningsrätter. Det är en fysisk omöjlighet och ett krav, som icke kan uppfyllas, helst i domsagor, där rannsakingar och ägodelningsrätter med åtföljande tidsödande resor ofta förekomma. För närvarande äger en häradshövding åtnjuta hel ledighet från i regel 3 allmänna tingssammanträden ävensom från slutsammanträdena. Denna föreskrift torde böra bibehållas. Man torde som hittills kunna med full trygghet åt häradshövdingen överlämna att avgöra, huruvida å dessa sammanträden förekomma några mål eller ärenden av den beskaffenhet, att häradshövdingen bör undantaga desamma från ledigheten samt själv handlägga och avgöra dem. Är så förhållandet, torde häradshövdingen veta och icke undandraga sig sin skyldighet utan föreskrift. Med skäl må spörjas, huruvida Sveriges häradshövdingekar gjort sig förtjänt av en så rigorös behandling i fråga om ledighet m. m., som kommit till synes i föreliggande förslag. Genom detsamma kan häradshövdingens rätt till välbehörlig semester göras rent av illusorisk. Genom tidigare meddelade och nu föreslagna föreskrifter komma domhavandena att i sin verksamhet berövas nödig önskvärd handlingsfrihet och att insnöras i en mängd invecklade bestämmelser med förbud och föreskrifter, som icke alltid kunna vara till fördel för rättskipningen. Svaret skulle nog vara för alla givet, om man i högre grad än vad i allmänhet är fallet ville söka sätta sig in uti, vilket oerhört drygt, tungt, krävande, plikttroget, ansvarsfullt, samvetsgrant och nervslitande arbete, som för närvarande åvilar våra domhavande, och däruti de på ett förtjänstfullt sätt biträdas av de unga notarierna. Härom må emellertid andra döma. Genom de föreslagna reglerna i fråga om notariernas tings-sittning och införande av en ny befattning eller sekreteraresysslan föreslås en radikal omläggning av de unga juristernas utbildning. Detta är en fråga av allra största betydelse ej blott i fråga om de ungas blivande domareverksamhet utan även i fråga om deras utbildning till blivande administrativa ämbetsmän, till advokater, ombudsmän och varje annan verksamhet inom det juridiska området. Uti en mångfald yttranden hava anförts betänkligheter mot förslaget härutinnan. Man har framhållit, att den föreslagna utbildningen icke på långa vägar skulle vara av samma värde som den nuvarande med tings-sittning, att densamma skulle medföra svårighet att rekrytera den rättsutbildade kansli-personalen samt att detta å sin sida kunde medföra, att staten finge ersätta nämnda för närvarande till stor del oavlönade arbetskraft med betald sådan, helst det ej torde vara möjligt att i större utsträckning än för närvarande är fallet pålägga domhavandena skyldighet att bestrida kostnaderna för rättskipningens upprätthållande. Alla dessa erinringar hava lämnats utan avseende, trots de framställtts av de mest sakkunniga å om-

rådet, häradshövdingarna själva. Vi skola ej ingå i någon kritik av förslaget men tillåta oss framhålla, *att* den nuvarande praktiska utbildningen vid häradsrätterna föreslås utbytt mot en huvudsakligen teoretisk sådan i hovrätt, *att* ett utbildningsarbete, som icke är förenat med någon nämnvärd tjänstgöring under eget ansvar, icke ens tillnärmelsevis har samma värde som den utbildning, vilken under nuvarande former står den unge juristen till buds, *att* det är handlandet på eget ansvar och utsikten att få sitta ting, som mer än något annat bidrar till icke blott de ungas vilja att i förening med kostnader underkasta sig det därför erforderliga långa och oftast tunga förberedande arbetet å domarkansli utan ock till ett gott resultat av utbildningen och till förvärvandet av den mognad i omdöme och skicklighet, som är utbildningens syfte, *att* man även av ekonomiska skäl icke bör mera än oundgängligen erforderligt är förlänga den tid, innan vilken de unga få komma till handlande på eget ansvar, *att* såsom i vissa yttranden framhållits betagandet av möjligheten för de unga att sitta ting ur statsnyttans synpunkt tilläventyrs kan verka rent av skadligt och för statsverket medföra ökade utgifter, *att* betydelsen av förslaget, att endast den, vilken tjänstgjort såsom ledamot eller fiskal i hovrätt, må mottaga förordnande att i full utsträckning förvalta häradshövdingeämbete, icke bör överskattas, helst det icke föreslagits att sådan tjänstgöring skall vara godkänd och hava pågått under någorlunda avsevärd tid, *att* om t. ex. notarierna vid häradsrätterna skola helt avstängas från handläggning på eget ansvar av de svåra jorddelningsmålen, vilka i hög grad på sistone ökat häradshövdingarnas arbete, det är svårt att förstå, av vilken anledning viss kortare tjänstgöring i hovrätt, varest man icke i någon form sysslar med dylika mål, utan vidare kan göra dem kompetenta till det oftast svåra uppdraget att vara ordförande i ägodelningsrätt, *att* frågan om de ungas utbildning vid utarbetandet av riktlinjerna för den blivande rättengångsreformen icke blivit tillräckligt beaktad och bearbetad, *att* enhetliga för alla hovrätter gällande regler i fråga om övertagandet av samma utbildning icke förefinnas, *att* frågan om vikariatsystemet och de unga juristernas praktiska utbildning på det intimaste sätt sammanhånga med varandra, *att* dessa frågor icke utan skada kunna skiljas från varandra utan böra lösas i ett sammanhang, *att* samma frågor enligt vårt förmenande äro av sådan allmän vikt och betydelse, att de böra bliva föremål för ytterligare utredning i samband med frågan om det sätt, varpå rättengångsreformen i dess helhet skall lösas, och efter noggrann prövning upptagas till avgörande först i samband med denna, *samt att* inga särskilda omständigheter, allraminst det statsfinansiella läget, påkalla en brådstörtad lösning av de spörsmål, varom här är fråga.

Nu gällande regler för notariernas tingssittning äro icke av gammalt datum. Enligt desamma är notariernas utbildningstid vid häradsrätterna begränsad till i regel 3 år, och äga de rätt att på eget ansvar hålla 3 allmänna tingssammanträden och att som regel under 3 månader självstän-

digt förvalta domareämbete. Från häradshövdingarnas sida har åtskilliga gånger gjorts framställning därom, att denna tid och denna rätt måtte utökas. Såsom skäl härtill har framhållits, att häradshövdingen därigenom skulle erhålla bättre och mera erfaren hjälp av sina notarier, att dessa nu nödgades lämna häradsrätterna, innan de kunde anses hava förvärvat önskvärd erfarenhet, omdöme, mognad och kännedom ej blott beträffande vad till domstolarnas verksamhet hörde utan även i fråga om människor och det verkliga levande livet, att de i följd härav oftast blevo sämre rustade än tidigare varit förhållandet att skaffa sig utkomst i livet, att de av samma anledning ej vore mogna till självständig verksamhet i överrätt, att vikarierna för häradshövdingen skulle bli mera erfarna, samt att allmänheten därigenom undginge detta ständiga ombyte av unga män på ett tidigt utbildningsstadium såsom ordförande i häradsrätten, låt vara endast beträffande ringare mål, och i stället på domstolen finge se en person, som vore icke blott mera erfaren utan även med folket och orten mera förtrogen. Det är icke utan intresse att jämföra dessa synpunkter med nu föreliggande förslag om borttagandet av den egentliga s. k. tingssittningen.

Med detta års början har det nya inskrivningsväsendet börjat tillämpas i domsagorna. Därjämte har nyligen påbjudits, att häradshövdingarna själva snarast skola i regel utan utökad arbetskraft på egen bekostnad ombesörja uppläggning av de nya fastighetsböckerna. Nu föreslås här ifrågavarande radikala omläggning av häradshövdingens tjänstledighet och notariernas tjänstgöring ävensom att föreslagna regler härutinnan skola träda i kraft redan den 1 juli 1933. Det kan icke vara lämpligt eller för målens och ärendenas noggranna behandling och arbetets behöriga gång önskvärt, att så många och stora nyheter på en gång införas. Domhavanterna måste hava något andrum att inrätta sig och kansliet för de nya uppgifterna. Såsom förut framhållits föreligger intet som helst skäl att brådska med de föreslagna ändringarna i domsagostadgan. Enligt såväl de sakkunnigas som departementschefens mening kan det för närvarande icke komma i fråga att anställa sekreterare i flera än omkring 27 domsagor. I alla de övriga eller det stora flertalet domsagor skulle de ändrade bestämmelser i domsagostadgan, Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen godkänna, icke på länge kunna tillämpas, även om de bleve i lag inskrivna. Detta hava de sakkunniga direkt föreslagit och departementschefen medgivit. Vid detta förhållande och på grund av föreslagna reformers intima samband med den stora processreformen kan det icke vara lämpligt att nu i lag inskriva regler, som måhända ånyo måste ändras, då processreformen en gång föreligger färdig till antagande.

Med anledning av det sagda tillåta vi oss föreslå,

att de i Kungl. Maj:ts proposition nr 180 föreslagna ändringar uti domsagostadgan icke måtte av riksdagen

godtagas i vidare mån än så vitt därmed avses införande av ändrade grunder för notariernas avlöning,

samt att, då genom samma ändrade grunder beräknats kunna uppstå en besparing för statsverket av omkring 40,000 kronor, det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning, nu utgående med 550,000 kronor, måtte för budgetåret 1933/1934 av riksdagen bestämmas till 510,000 kronor.

Stockholm den 14 mars 1933.

Karl Mellén.

Axel Sundberg.
